

קדחת הקרצית בארץ-ישראל

(המשך *)

בדו"ח המחלקה החקלאית לשנה המסתיימת ב־31 במרץ 1937 נמצא: „ההפסדים עקב קדחת הקרצית בישובים שבהם נטבל הבקר הורדו בצורה ניכרת וערך הטבילה הקבועה הוכח. כן גם ביחס לצאן, אולם עקב המצב הבלתי יציב בארץ בקיץ שעבר אי אפשר היה לערוך את הטבילה הקבועה ב־19 ברכות הביטון שהוקמו עד כה בעזרת הממשלה”.
ובקטע הדן על פעולות המעבדה כתוב: „קדחת הקרצית בבקר: חקירות במחלה זו ואפשרויות החיסון המקדם preimmunisation נמשכו כרגיל ונוסף הרבה לידיעותינו במחלה זו ופעולותיה. מספר בני־בקר בחוות הבהמות הוזרקו, כהכנה להפצתם לאזורים נגועי קרציות. אין כל נימוק, עד עתה, לשנות את השקפתנו הנוכחית שהשיטה הבדוקה והאידיאלית לפיקוח על מחלה זו בבקר־חלב כוללת טבילה מספיקה וקבועה”.

ובתוספת 11 ע' 57 על בדיקות המעבדה ב־1.4.36—31.3.37 מוצאים פרטים דלהלן:

המחלה	בקר	קלוטי־פרסה	כבשים	עזים	כלבים	ס"ה
תיילריה אניולטה חריפה	14	—	—	—	—	14
תיילריה אניולטה	109	—	—	—	—	109
אנפלסמוזיס	18	—	2	2	—	22
פירופ. ביגמינום	19	—	—	—	—	19
בבזייה בוביס	17	—	—	—	—	17
נותלליה אקווי	—	2	—	—	—	17
פירופ. גיבסוני	—	—	—	—	1	1
פירופ. קבללי	—	1	—	—	—	1
גופים כחולים	1	—	—	—	—	1

בדו"ח לתקופה המסתיימת ב־31 במרץ 1938 כתוב: „קדחת הקרצית המשיכה להפיל חללים בבהמות הארץ. אף על פי כן, התמותה במקנה הכפריים לא היתה גדולה בתקופה הנדונה, עקב מצבן הטוב של בהמות אלו ותוספת חיוניות, כתוצאה מהמרעה הרב. ההפסדים בבקר החלב שנטבל בקביעות היו אפסיים. טבילות הצאן בכפרים בברכות טבילה שנבנו ע"י הכפריים בעזרת הממשלה נמשכו בתוצאות משביעות רצון. ביוני 1937 פורסמו תקנות בתוקף פקודת מחלות הבהמות הדורשות טבילה קבועה של כבשים ועזים באיזורים המוכרזים כנגועים ושיש על הבעלים לשלם שכר שנתי. תוכנית זו היא התנדבותית, הכוונה להכריז רק אותם איזורים כנגועים שמשם רב בעלי הצאן יפנו לממשלה לטבילה קבועה של בהמותיהם, לאחר שראו את התוצאות הטובות שבאו בעקבות טבילת הדגמה בברכות ממשלתיות שאפשר לטלטלן. עקב התנאים המופרעים בארץ, אי־אפשר היה עד כה להפעיל תוכנית זו.

ובתוספת 1 מובאים פרטים אלה:

(*) ראה „משק הבקר והחלב” חוברת 6.

המחלה	בקר	קלוטרי פרסה	כבשים	עזים	ס"ה
פירופלסמוזיס :					
תיילריה אניולטה חריפה	7	—	—	—	7
תיילריה אניולטה	114	—	—	—	114
אנפלסמוזיס	46	—	—	2	48
פירופ ביגמינום	37	—	—	—	37
בבזייה בוביס	33	—	—	—	33
בבזייה אוביס	—	—	1	—	1
תיילריה אוביס	—	—	1	—	1
גופים כחולים	1	—	—	—	1

בדו"ח לשנת 1938—1939 כתוב : „ההפסדים הנגרמים ע"י קדחת הקרצית לבקר החלב הנם ניכרים אם כי ממשיכים בטבילה קבועה ויש לציין הטבה ניכרת. להלן קטע מהדו"ח מהשנה החולפת של „החקלאית" שביטחה במשך השנה כ־10.000 גלגלות בקר, המתאר את המצב בבקר הנדון: „קדחת הקרצית היא המזיקה ביותר והמדאיגה ביותר במחלות הבקר. מקרי התחלואה רבים, וההפסדים כבדים. 656 ראש סבלו מקדחת הקרצית, מהם מתו 142 — תמותה המגיעה בקירוב ל־22% מסך הכל של התמותה מכל הגורמים בבקר המובטח. מ־142 מקרי המות, 85 היו מתיילריה אניולטה, 27 מפירופלסמוזיס ו־18 מאנפלסמוזיס. תוצאות מעציבות אלו מעוררות את החשד שהיתה הזנחה במילוי ההוראות ביחס למניעת קדחת הקרצית; זאת יש לתקן.

קדחת הקרצית לא פסקה אף בחדשי הגשמים; זה מוכיח שאף בתקופת החורף יש להמשיך במערכה נגד הקרציות, ואם הטבילה היא בלתי אפשרית, יש לרחוץ את הבהמות ולא להרשות לקרציות להשאר עליהן. בקר, כבשים ועזים מקומיים אף הם סובלים מקדחת קרצית, אולם לא בממדים כנ"ל. התמותה היא גבוהה רק כשמצב בהמות אלו ירוד עקב חוסר מרעה טבעי ושלף. עד כמה שאפשר היה לברר לא היתה תוך שנת הדו"ח תמותה רצינית במקנה המקומי עקב קדחת קרצית.

עקב תנאי אי־הבטחון לא נטבלו הכבשים והעזים בשיטתיות. אף על פי כן נעשו כמה טבילות בעשר ברכות טבילה ולמעלה מ־45.000 גלגלות נטבלו שלוש עד ארבע פעמים.

במעבדה באותה שנה אובחנו :

המחלה	בקר	עזים	כבשים
פירופלסמוזיס :			
תיילריה אניולטה חריפה	9	—	—
תיילריה אניולטה	39	—	—
אנפלסמה מרג'נל	21	10	—
בבזייה ביגמינה	30	—	—
בבזייה בוביס	1	—	—
בבזייה אוביס	—	—	4

בדו"ח לתקיפה 1.4.39—31.3.47 נמצא הקטע הבא על קדחת הקרצית: „קבוצת המחלות שמהחדתאיים (פרוטוזואות) הידועות בשם כולל „קדחת קרצית", המשיכה לגרום להפסדים

כבדים ביחוד בין הבקר החולב שנשתבח, והגן המחלות המסוכנות ביותר הפוגעות בבהמות אלו. תיילריאוזיס, שמתילריה אניולטה, גורמת לתמותה הגדולה ביותר, אולם התפרצויות ומקרים של פירופלסמוזיס, הנגרמת ע"י בבזיילה בארבארה ובבזייה ביגמינה, ואנפלסמוזיס הנם נפוצים ועלולים לגרום להפסדים קשים.

התפשטות טבילת הבקר מפני קרציות, כפי שצויין קודם לכן, לא נשמרה ומספר התישבויות, שלהן ברכות טבילה, אינן משתמשות בהן יותר. בהתישבויות רבות מרססים את בהמותיהן בקטלדיפ, אולם אין ספק שדרך זו הנה פחות יעילת מטבילה. חיסון מקדם של עגלות מפני תיילריאוזיס מוצא לפועל ע"י „החקלאית“, אגודה הדדית לאחריות המקנה בע"מ, ביחוד בין בקר חלב בעמק הירדן ובעמק יזרעאל, ונמסר שהוריד באופן ניכר את ההפסדים ממחלה זו. החיסון המקדם כולל זריקה כפולה בשני זנים של תיילריה, הנשמרים בעגלים במחלקה לפרזיטולוגיה של האוניברסיטה העברית. הראשון הוא זן חלש, שהובא לפני מספר שנים מאלג'יר, והשני – ארסי מעט יותר – תיילריה אניולטה שבודדה כאן. אובחנו מקרים בודדים של פירופלסמוזיס בקלוטי-פרסה במקומות שונים בארץ עקב אלוה בבזייה קבאללי ונוטלליה אקווי.

בקר, כבשים ועזים מקומיים אף הם נפגעים במחלות קדחת הקרצית, ביחוד באילוחי אנפלסמה אוביס ובבזייה אוביס, אולם השפעת מחלות אלו היא חלשה הרבה מאשר במקנה ששובה, עקב כוח-התנגדות הטבוע בגזעים המקומיים. תמותה מקדחת קרצית, בלי תסבוכת, אינה שכיחה, אולם קורה לרב כשהמחלה קשורה בחוסר הונה, גילוי לתנאי אקלים קשים ותולעים. טבילת כבשים ועזים מפני קרציות וגרב נמשכה בתת-מחוזות שונים במשך השנים שבדו"ת. במחוזות הגליל ולוד נאסף שכר קטן מבעלי הצאן בכדי לבסות את מחיר הטבילה. ובפרק על פעולות המעבדה שבדו"ח הנדון נמצא על קדחת הקרצית: „כבשנים הקודמות, מספר נכר של משטחים נתקבלו ממקרים החשודים למחלות קדחת הקרצית בשדה, והחד-תאיים שנמצאו מובאים בטבלה הבאה.

המחלה	40/1939	41/1940	42/1941	43/1942	44/1943	45/1944	46/1945	47/1946
פירופלסמוזיס:								
בבזייה ביגמינה	24	81	74	98	13	53	13	25
בבזיילה ברברה	5	19	57	37	33	71	39	67
בבזייה קבללי	1	5	5	9	1	2	5	1
בבזייה אוביס	—	2	5	1	1	1	2	5
נוטלליה אקווי	—	—	—	4	3	3	—	1
תיילריה אניולטה	58	93	135	150	120	106	95	79

ככדי להעריך את הארעות הפרוטוזואה המועברת ע"י קרציות בבקר נורמלי בא"י, נעשתה בדיקה בת חמש דקות במשטחי דם יחידים מ־550 ראשי בקר מקומיים ומובאים, שנראו בריאים בבדיקה קלינית, (אין אלו נכללים בטבלה הנ"ל). בדיקות אלו גילו אנפלסמה מרגינל ב־112 משטחים, תיילריה אניולטה ב־104 משטחים, ובבזייה ביגמינום במשטח אחד. בבזיילה ברברה לא נמצאה. הטפילים לא היו רבים ולרב נמצאו רק שלושה ארבעה. הבדיקה מרמזת שפרוטוזואות המועברות ע"י קרציות נקל למצוא במשטחי דם של בקר בריא בעמק הירדן וקשה למצוא בבקר בהרים. עבודה על סקירה זו פורסמה ע"י פטרסון בעתון הפטלוגיה והתרפייה ההשוואתית.

עד כאן על קדחת הקרצית בא"י כפי שהיא משתקפת בעיקר מתוך הדו"חים השנתיים

של השרותים הוטרינריים שבמשרד החקלאות בממשלת המנדט. ועתה נעבור לסקירה מתוך הדו"ח השנתיים של "החקלאית" — אגודה הדדית לאחריות המקנה בע"מ: ...הקדחת: מלבד מקרי המות, מרובים מקרי התחלואה שהבהמות מבריאות וגדול הפסד בעליהן ע"י הפחתת התנובה, ירידת הערך ולפרקים גם ניוון חלקי, או הפלה. משערים את ההפסד הזה בפרות שחלו בקדחת (בטהלריה ושחור-שתן — פירופלזמה) והבריאו — ב־5 לא"י בממוצע.

במשך שש השנים האחרונות מתו 653 ראש במחיר ממוצע 32 לא"י, הסכום הכללי 20,896 לא"י הפסד. ונוסף לזאת הפסד רב בבקר, שהבריאו מטהלריה ופירופלזמוסים — 2360 ראש — המשוער ג"כ בסכום של 12 אלף לא"י.

וגדולה החרדה, שהקדחת — וביחוד הטלהלריה תהיה למכשול מכריע להתפתחות העדרים המשובחים באזורים הנגועים במחלה זו. "החקלאית" נכנסה לעובי הקורה, ובכל אספותיה ובמועצות הרופאים, ששותפו בה רופאים מומחים ומלומדים מהאוניברסיטה העברית והמחלקה הוטרינרית של ממשלת הארץ, דנו רבות בבעיה זו מתוך דאגה וחרדה לעתיד הענף. הוכר, שנגד מחלה זו חשובה בעיקר מלחמה פרופילקטית בקרציות, שלא תדבקנה את הפרות. לשם כך הוחלט על חובת רחיצה בקטלדיף בכל הארץ, ובאזורים שהמחלה חריפה יותר — טבילה בברכות מיוחדות דוגמת הברכות באפריקה הדרומית.

היה נסיון לנקות מקרציות את כל איזור גוש חרוד, ע"י הסגר שטחים מסויימים לתקופה ידועה בפני תנועת בהמות. פעולה זו נתמכה ע"י המחלקה הוטרינרית והשלטון המקומי, וגם השכנים הערביים הסכימו לכך, אולם השלטונות הגבוהים לא אישרו זאת, מחשש שמא תגרם אי־נוחיות לערבים הנודדים.

בהרבה משקים נבנו ברכות־טבילה בהלואותיה של האגודה, שעלו לסך 1396 לא"י. היא גם נתנה את ערבותה לבנק המרכזי, שהקציב הלוואות למטרה זו, וכדאי לציין שהמו"מ עם הממשלה, שתקציב הלוואות למטרה זו — נגמר בשלילה, אף כי באזורים ערבים היא בנתה ברכות טבילה על חשבונה היא. "החקלאית" מקילה על הטבילה הפרופילקטית ע"י מכירת קטלדיף במחיר זול והשתתפות ב־50 אחוז של מחיר הקטלדיף.

מלבד פעולת־הטבילה, הרי זה שנים אחדות שאנו מחסנים את הבקר נגד טלהלריה ע"י הזרקת סרום לעגלות צעירות, שהודות לזאת הן נעשות חסונות נגד המחלה. חיסון זה נעשה לפי שיטתו של הפרופ. ש. אדלר, מהאוניברסיטה בירושלים, ובפיקוחו המתמיד. הודות לפעולותיו המוצלחות האלה עלה בידינו לחסן נגד הטלהלריה מספר ניכר של הבקר הצעיר, הנמצא באיזור הנגוע. טרם נקבע לכמה זמן נמשך החיסון. לפי התצפיות בגוש חרוד סבורים, שכוחו של החיסון יפה למצער לתקופת חמש שנים. לפני שנה (1937 ש. ג.) נעשה ע"י הפרופ. אדלר נסיון באילו מאות גולגלות בקר צעיר לחסנם נגד אנפלזמה, והנסיון הצליח באופן בולט וניכר, הואיל והתחלואה באנפלסמוזיס היתה מרובה בשנה זו ותוצאותיה קשות; עד כמה חריפה היתה בשנה זו אפשר להיווכח מזה, שהתמותה הגיעה אז ל־16% מהבקר החולה, בעוד שבשלוש השנים שקדמו היה אחוז התמותה 9.5—9.8; בכל זאת לא מתה באותה שנה אף אחת מהמחוסנות. השפעת החיסון היתה ניכרת באותן הרפתות שהיו בהן מחוסנות ובלתי מחוסנות; בלתי המחוסנות חלו וגם מתו, ועל המחוסנות פסחה המחלה.

הפעולה הפרבנטיבית בשני הכיוונים יחד — הטבילה וההזרקה — השפיעה להקטנת אחוז התחלואה בקדחת, ביחוד הטלהלריה. הקדחת באופן כללי פחתה מ־10.8% בתרצ"ג ל־4.7% בתרצ"ז — ובטהלריה מ־453 מקרים בכל הבקר שמנה 5814 ראש (8.5 אחוז) עד ל־288 מקרי

מחלה, בין 12,100 ראש — 2,4 אחוז. עוד יותר בולטת השפעתה של הפרבנטיביות לפי המספרים של התחלואה שהם נגועים באופן מיוחד בטהלריה: הגליל התחתון וגוש חרוד, שבהם הקפידו על החיסון והטבילה.

תרצ"ח	תרצ"ז	תרצ"ו	תרצ"ה	תרצ"ד	בתרצ"ג	
94	64	46	90	90	134	בגליל התחתון חלו
143	40	120	144	193	293	בגוש חרוד חלו

העליה היחסית בשנתיים האחרונות נגרמה כנראה ע"י התרשלות באמצעים הפרבנטיביים. ההופעה של העליה באחוז התמותה מסיבת טהלריה — כלפי מספר החולות מ־13.8 בתרצ"ג עד 32 בתרצ"ו, דורשת חקירה נוספת. יתכן שנתרבו המקרים מסוג החריקי יותר. באנפלומה היתה ירידה הדרגתית באחוז התמותה, פרט לשנה האחרונה. יתכן שחל שינוי בארסיות הוירוס.

מה שנוגע לפירופלומה, יתכן שאפשר להפחית את אחוז התמותה, לו עלה בידי בעלי הבהמות להבחין מיד במחלת הבהמה והעזרה הרפואית היתה מקדימה לבוא. מגדלי הבקר ו„החקלאית“ אסירי תודה לפרופ. אדלר על המשיכו את פעולתו זו — להלכה ולמעשה, באמונה ותקוה לנצחון מלא על הקדחת. ביחוד ראוי לשבח אומץ לבו וגודל נפשו בעשותו את עבודתו החשובה, מבלי שימציאו לו את האמצעים ההכרחיים, ובחוסר התנאים הנאותים לשם הקלת העבודה והצלחתה*.

„קדחת הקרצית תופסת את המקום הראשי בין המחלות המדבקות. מכל מקרי המות ממחלות מדבקות יש 653 מקדחת־קרצית, שהם 41% מכל המחלות המדבקות, או 17% מכל ההפסדים בכלל. כאשר נתחשב במסיבות השונות במקומם של הגזעים השונים בארץ — שההולנדיות מרוכזות בעיקר בסביבת ירושלים, ששם הקדחת נדירה בכלל, נבוא לידי מסקנה, שאין הבדלים בולטים בין גזעי הבקר השונים לגבי הרגישות לקדחת. במקום שמרובות הקרציות — שם גם הקדחת חזקה. ובמקומות שהצליחו לצמצם את מספר הקרציות — שם גם הקדחת פוחתת. אפשר להחיש את התהליך של ביעור הקדחת ע"י החיסון המלאכותי, שנעשה כתוצאה מחקירותיו של ידידנו הגדול הפרופ. אדלר, מבלי להזניח את המלחמה בקרציות — ע"י רחיצה שיטתית בתמיסת קטל־דיפ.

שתי השיטות יחד — החיסון וגם המלחמה בקרציות, יכולות בהשפעה הדדית לצמצם ואולי גם לבער את הקדחת. אבל בתנאי, שהעבודה תעשה בהתמדה במשך תקופה ארוכה ומבלי להזניח את האחד משני הגורמים לטובת משנהו.

אולי דרושה עוד עבודה רבה, חקירה, התמסרות, ובראש וראשונה יחס הולם מצד המוסדות המרכזיים.

בכוונה איני דן בפרוטרוט בבעיה זו, מכיון שדנים עליה בפרטות במקומות אחרים. רק דבר אחד ברצוני להעיר: כשדברתי פעם עם המנוח פרופ' סיר טהיילר בשאלה זו, אמר לי: „אסור לכם לסמוך על תוצאות הנסיונות והמחקרים בארצות אחרות, שתנאי אקלימן, הקרקע, החקלאות וכו' שונים מאשר בארצכם. עליכם לפתור מחדש את כל בעיות הקרציות והקדחת, בהתחשב עם התנאים המיוחדים של ארצכם לגבי מספר הבקר, הטפילים והתנאים האקלימיים

* „הפעולה והמחקר למניעת מחלות מדבקות“ — עשרים שנות „החקלאית“ תרע"ט—תרצ"ח (1938—1919).

המיוחדים. מובן, שעליכם להתחשב בכל אשר נעשה כבר במקום אחר".
 "החקלאית" בעזרת הסוכנות השקיעה מאמצים רבים לפתרון הבעיה הזאת. המוסדות המרכזיים והממשלה נדרשים להמשיך בכוון זה".*

ועתה מתוך דינים וחשבונות שנתיים:

30.9.35—1.10.34: "קדחת הקרצית עדיין ממשיכה להיות מלאך־המות הראשי ברפת שלנו. 530 מבהמותינו חלו בשנה זו בקדחת הקרצית ומהן מתו 83. אפשר להגיד שבעבודה הפרבנטיבית הצלתנו להקטין את התחלואה ואת מקרי המות מסיבת קדחת. עובדה מאלפת שגם השנה ההפחתה בתחלואה מקדחת הקרצית בולטת באופן מיוחד במחוזות שבהם חלק מהמשקים טובל את הבקר בברכות. לעומת זה בשאר המחוזות, שטרם בנו שם ברכות הטבילה, ומסתפקים רק ברחיצה או בזילוף, אין שינוי ניכר לטובה, ויש גם מחוזות שחלה עליה באחוז הקדחת. וביחוד בולטת העליה בגליל העליון ובעמק חפר.

ברכות־הטבילה. נוסף על שבע הברכות הקודמות נבנו בשנת תרצ"ה בעזרתנו ובעזרת הבנק המרכזי 9 ברכות נוספות: בגשר, בקבוץ השוה"צ דלהמיה, אושה, שריד, משמר־העמק, גבת, משמר־השרון, תל־יוסף ובכפר יחזקאל. הברכה האחרונה שאת בנינה תבענו מלפני שנה ויותר, התחילו בבנינה רק באמצע הקיץ אחרי שנאלצנו להשתמש נגד חברינו שם בהחלטת האספה הכללית להקטין את מכסת הפיצויים במקרים של מות מקדחת. לצערנו — בנינה נמשך עד סוף הקיץ וטרם הספיקו להשתמש בה. דחיה זו ממלוי הוראותינו עלתה לחברינו בכפר־יחזקאל ולאגודתנו בהפסדים עצומים. בשנת תרצ"ה מתו בכפר־יחזקאל מסבת הקדחת 14 ראש בקר בשווי של — 430, ובחדשים אוקטובר—דצמבר 1935, שוב מתו מקדחת 16 ראש בשווי של — 645 לא"י, וכמה הפסידו בפרות שחלו ולא מתו!

עזרתנו לטבילה. קנינו 1000 גלון קטל־דיף בהנחה גדולה בשביל מכירה לחברינו ומלבד זאת השתתפנו במחצית מחיר הקטל־דיף שנדרש לשימוש בברכות־הטבילה. השתתפות זו עלתה לנו בשנת החשבון בסך 74.890 לא"י.

המחקר על קדחת הקרצית וחיסון העגלות. המשכנו את השתתפותנו בפעולה זו, מלבד הביטוח של העגלות המקבלות זריקות־חסון; השתתפנו בתקציב המחקר בסך — 45 לא"י.

פ פעולת המחקר והחיסון, הנמשכת בהתמדה ע"י הפרופ' אדלר והד"ר אלנבוגן, הגיעה למסקנה מדעית־מעשית, שלו היו האמצעים הדרושים להנהיג את החיסון הזה בכל האזורים הנגועים בקרציות מעבירי הקדחת, אפשר היה להפחית במשך שנים אחדות את הקדחת בבקר עד מינימום.

אנו מקווים כי הסוכנות היהודית שהתחילה להתעניין בשאלה זו ובפתרונה, תדאג לכך שפעולת החיסון, שבה תלויה הצלחת ענף גידול הבקר, תתפוס את המקום הראוי לה באוניברסיטה, כעבודה קבועה ומתמדת ולא תשאר נטל מכביד על כתף יחיד ונתמכת בבת חורגת בתמיכות מקריות.

אנו מציעים להמשיך בהשתתפותנו בעבודה חשובה זו בבטחון שאנו מביעים בזה את רצון כל חברינו המתיחסים בחיוב ובכבוד רב למחללה".

30.9.36—1.10.35. "קדחת הקרצית שבתחלואה תופסת רק 4.1% מכל מספר המחלות, בתוצאותיה היא חריפה ביותר והולכת בראש גורמי ההפסדים. 651 ראש בקר חלו בקדחת

* פרוינד, ש.: "הערות לטבלאות על סוגי המחלות" — עשרים שנות "החקלאית".

בשנת תרצ"ה, מהן מתו 143. גם השנה ניכרת ירידה בתחלואה מקדחת באותם המחוזות שאורגנה בהם ההגנה נגדה ע"י טבילה בברכות ושחיסון העגלות היה נהוג שם מזה שנים אחדות.

חשיבות ההגנה השיטתית בולטת מהעובדה שבכל משקי גוש עין-חרוד מתה מטהלריה רק בהמה אחת ובכפר-יחזקאל, שאחרו שם בטבילה ופגרו בחיסון — מתו 33 ראשים. יש להמשיך בקפדנות בטבילת הבקר ולהנהיג את חיסון הבקר באופן כללי. ל-16 ברכות הטבילה נתווספו השנה עוד תשע.

כאן המקום להעיר על הצורך לבדוק מזמן לזמן את תמיסת הקטל-דיפ, שתעמוד על האחוז הדרוש (1:150), כי יש חשש שבמקרים ידועים גרם אי-הדיוק בבקורת התמיסה לתחלואה בקדחת.

30.9.37—1.10.36. חלו בקדחת קרצית: 2 פרדות ואחת מתה מפירופלסמה וחלו 552 ראש בקר ומתו 120 ראש. לכאורה עליה מדאיגה, אולם אם נשווה את לוח המקרים בשנה זו לעומת המקרים בתרצ"ו, אפשר להירגע בהווכחנו שהמסקנה שציינו אותה בשנה הקודמת „שהתחלואה מקדחת יורדת במקומות שאורגנה בהם ההגנה נגדה ע"י טבילה מדויקת בתמיסת קטל-דיפ ושחיסון העגלות הונהג שם", שמסקנה זו נכונה וקיימת.

העובדות: 1. התחלואה בכללה הופחתה, שכן בתרצ"ו היו 651 מקרים ובשנת תרצ"ז פחתו עד 554, בו בזמן שהמספר הכללי של הבקר עלה ב-2067 ראש.

2. גם מקרי המות פחתו בשנת החשבון. בגוש עין-חרוד, שהעבודה הפרבנטיבית והחיסון השיטתי הונהגו שם מלפני כמה שנים — הגענו להישג מוצלח ובולט עד למינימום בתחלואה ובמות, למרות זאת שאיזור זה היה מפורסם כהנגוע ביותר בקדחת.

גם בגליל התחתון, שבחלקו הקפיד על הטבילה והחיסון, הופחתה התחלואה במידה ניכרת. העליה היחסית בשנה האחרונה יש לבאר בעובדה שהובררה, שארבעה עשר מקרים חלו במקומות שהתרשלו בטבילת הבקר בקטל-דיפ.

התחלואה הרבה והאחוז הגדול בתמותה מקדחת בעמק-חפר מזכירים לנו את המקרים באיזורים אחרים בראשית ההתישבות. ואם להוסיף כי לאיזור נגוע זה הכניסו בקר חדש מחוץ-לארץ שהתאקלמותו קשה, מה שלא ישונה עוד, אפשר לקוות כי עם תיקון התנאים ההיגייניים — הקפדה בטבילה ובחיסון העגלות ובעיבוד כל שטחי הבור — גם איזור זה ישתחרר מהקדחת והפסדיה.

30.9.38—1.10.37. „הקדחת היא המזיקה ביותר והמדאיגה ביותר בריבוי התחלואה ובהפסד שהיא גורמת. חלו השנה 656 ראש לעומת 554 בתרצ"ז. מהן מתו 142 לעומת 120. תמותה של 22% בקירוב מהחולות כולן. בשתי השנים היה מספר הבקר שווה. התרבות התחלואה והתמותה נפלה בחלקה של עמק הירדן וגוש חרוד, האזורים הנגועים ביותר. התוצאה מעוררת חששות ששררה התרשלות במילוי ההוראות ביחס לפרבנטיביות והיא תובעת הקפדה בכל חומר הדין.

באוקטובר	66 מקרים	בינואר	49 מקרים	באפריל	24 מקרים	ביוני	94 מקרים
בנובמבר	24 "	בפברואר	14 "	במאי	79 "	באוגוסט	82 "
בדצמבר	45 "	במרץ	8 "	ביוני	89 "	בספטמבר	72 "
145 מקרים		71 מקרים		192 מקרים		248 מקרים	

הקדחת לא פסקה בכל השנה אפילו בימות הגשמים, זה מוכיח שגם בחורף צריך להלחם בגורמי הקדחת ואם אי־אפשר לטבול, לכל הפחות לרחוץ בידים ולא לתת לקרציות לדור על הבהמות".

30.9.39—1.10.38. „לכאורה היתה הקלה בתמותה במחלה זו. ולא רק במספרים, כי גם ביחס. 707 חלו בקדחת — 114 מתו. אחוז התמותה בקדחת ביחס לגורמים אחרים 18.8%, לעומת 22% בקירוב לפני שנה.

אולם הקלה זו אין בה נחמה. עצם ההתרבות של מקרי המחלה מבהילה, שכן התחלואה בקדחת עלתה ב־51 מקרים. המדאיג ביותר — גידול התחלואה והתמותה באזורים הידועים כאזורים נגועים במחלה זו: במחוז טבריה וגוש חרוד.

תוצאה זו מעוררת לא רק חששות, כי גם דאגה רצינית להתרשלות ביחס למילוי ההוראות על האמצעים הפרבנטיביים. על יסוד התרשמויות בודדות התהלכו שמעות כאילו הטבילה בברכות גורמת לחולשת הבקר ולירידה נכרת בתנובת החלב. דעה זו שהופיעה גם בירחון „השדה" בצורת שאלה לברור, נתקבלה במשקים, ביחוד בעמק הירדן, כהלכה פסוקה למעשה, ובניגוד להוראותינו הפסיקו בהחלט את הטבילה בברכות והודיעו לנו שלא ייכנעו בשאלה זו. אין, איפוא, כל פלא לגיאות הקדחת בתחלואה ותוצאותיה.

על יסוד מחקר שנערך על ידי „החקלאית" בפקוחו של ד"ר שטורמן, שתמציתו מתפרסמת בחוברת זו, אפשר להצהיר שהטבילה לא מזיקה לבריאות ולא גורמת הפסד בחלב. החיסון ע"י זריקות נגד תיילריה שחלה בו הפסקה לזמן ידוע מסיבות אוביקטיביות, חודש בהשתתפותנו והפעולה נמשכת. יש תקווה שמפעל זה, פרי מחשבתו היוזמת והיוצרת של הפרופ' ש. אדלר, ימצא סוף סוף את תיקונו במכון קבוע ולא יהיה עוד תלוי בהקצבות ובסידורים ארעיים".

השפעת הטבילה בברכות הקטל־דיפ על הבקר בגוש־חרוד.

(תמצית מחקרו של ד"ר שטורמן).

„תנובת החלב. ההפסד הממוצע בתנובה של כל פרה אחרי כל טבילה במשך כל חמשת הימים — יום שלפני הטבילה, ביום הטבילה ובשלושה ימים רצופים שלאחריה הוא: 1.832 ליטר.

ההפסד בתנובת החלב של הפרות בקשר עם הטבילה בברכה הוא 1,241 ליטר בממוצע לפרה לטבילה. מובן שלא כל הפרות הגיבו באופן שווה בשטח זה. היו פרות שההפסד בתנובתן היה די נכר. במקרה אחד היה ההפסד 10 ליטר אחרי טבילה אחת. אך מספר הפרות שלא הפסידו בכלל בתנובתן, או שההפסד היה אצלן קטן, הוא די ניכר".

30.9.40—1.10.39. „הקדחת לכל סוגיה אינה פוסקת לצערנו להיות לנו למוקש, והנה

האויב מספר א' של אגודתנו ושל משקיניו.

958 ראש בקר חלו בה בשנה זו, מהם מתו — 186. נפגעו ביותר נקודות שהקדחת לא

היתה שכיחה בהן. הסיבה די ברורה; השימוש בתמיסת קטל־דיפ הוזנח עד כדי זלזול.

במשך 7—8 שנים אנו מקדשים מלחמה נגד הקדחת. אנו מתאמצים למנוע את התחלואה,

לכל הפחות להפחית את פגיעותיה. מלבד אמצעי הריפוי שרופאינו משתמשים בהם במיטב יכולתם, והם גם מצליחים ברב המקרים, ביחוד באנפלומה ופירופלומה, אם הרופא מוזמן בראשית הופעתה של המחלה, שניים הם האמצעים הפרבנטיביים שנקטנו בהם:

א: טבילה בברכות או ריסוס בתמיסת קטל־דיפ.

ב: חיסון נגד טהלריה שהשפעת הקטל־דיפ אינה יעילה כל צרכו נגד ה־Hyaloma,

הקרציה המעבירה את הטהלריה.

הפרופ' ש. אדלר השקיע הרבה מחשבה, יוזמה ומרץ בפעולה זו. סכומים די חשובים הקציבה וממשיכה להקציב המחלקה להתישבות של הסוכנות היהודית למחקר מחלות הבקר ובעיקר הקדחת. סכומים בלתי מבוטלים הוציאה גם „החקלאית” למטרה זו ולאמצעים פרבנטיביים. ואמנם יכולנו להתברך כי הצלחנו להפחית בהדרגה את אחוז התחלואה והתמותה בקדחת, כפי שאפשר להיווכח מהטבלה שלפנינו, המראה ירידה הדרגתית החל מתרצ"ג ועד תרצ"ח.

השנה	מס' הבקר	חלו	האחוז מהבקר כולו	הבריאו	האחוז מהבקר החולה	מתו	האחוז מהחולים	האחוז מכל הבקר
תרצ"ג	5815	631	10.8	548	86.8	83	13.2	1.4
תרצ"ד	7636	594	7.8	512	86.2	82	13.8	1.07
תרצ"ה	9100	530	5.9	447	84.3	83	15.7	0.9
תרצ"ו	11.200	651	5.8	508	77.9	143	22.1	1.2
תרצ"ז	12.000	552	4.7	432	78.3	120	21.7	1
תרצ"ח	12.100	648	5.3	506	78.1	142	21.9	1.18
תרצ"ט	11.100	697	6.3	583	83.6	114	16.4	1.04
ת"ש	12.089	958	7.9	772	80.4	186	19.6	1.05

הטבילה והריסוס שרבים דקדקו בהם עד תרצ"ח הועילו לצמצום התחלואה. כמו כן ברור לרפתנים במשקים, שהמשיכו בהם בחיסון נגד טהלריה, כי הבקר שהצלחנו להרכיב בו הרכבה כפולה של טהלריה אלג'ירית וטהלריה מגזע מקומי, נשאר מחוסן והדבקה חדשה אינה מכריעה אותו.

אך לצערנו הרב, חלו מזמן לזמן הפרעות בגזעי הטהלריה האלג'ירית שהשתמשו בהם למטרת החיסון. מסיבת המלחמה ושיבוש התחבורה נותקו הקשרים עם אלג'יר לגמרי. הפרופ' אדלר מתלבט בבעיות שנוצרו ומתאמץ להתאים גזעי טהלריה מקומית לתפקיד שמלאה בשעתה ה„קובה האלג'ירית.

מטעמים בלתי מבוססים נפסקה הטבילה בברכות כמעט לגמרי. הברכות שנבנו בעמל רב הפכו למקלטים ולבורות החמצה. ישנה התרשלות גם בריסוס והתוצאות מורגשות ובוולטות לרעת משקיני והן מתפתחות בהתאמה למידת ההזנחה באמצעי הפרופילקטיקה.

1.10.40—30.9.41. „בשנת תש"א פרצה קדחת הבקר לכל סוגיה ורבים היו חלליה. חלה ירידה מסוימת משמחת במקרי מות שנגרמו ע"י טיילריה, אף כי בתחלואה ישנה עליה ניכרת. בולטת ומדאיגה העליה האיומה במקרים של פירופלזמס — למעלה מפי שלושה בתחלואה וכמעט פי שנים מקרי מות. גם באנפלזמה ישנה עליה קרובה ל־60% בתחלואה ולמעלה מאחוז זה, העליה במקרי מות שנגרמו באשמתה. את התפתחות הקדחת בצורה כה קשה יש ליחס להשפעת הקרציות שהתרבו כתוצאה מההזנחה בשימוש בקטל־דיפ. הזנחה זו נגרמה הודות לחששות ללא יסוד שהובעו ביחס לאמצעי פרבנטיבי זה והשפעתו על הפרות ותנובתן. אם כי טרם הצלחנו להדביר את הטיילריה כליל, הרי זכינו על כל פנים שלא התגברה כשאר סוגי הקדחת ובמידה רבה השפעתה גם נחלשה. דעה זו תקבל חיזוק אם נעקוב אחרי המקרים לפי האזורים וניווכח כי השינוי לטובה חל ביחוד באותם המקומות שבהם המשיכו להילחם בקדחת, באופן שיטתי, בכל האמצעים הפרבנטיביים — בחיסון ללא הפסקות, רחיצה מתמדת בקטל־דיפ ושמירה על הנקיון מקרציות ברפת ובחצר. יצוין שבאזורים: חרוד, כפר־יחזקאל ויבנאל ירדה התחלואה והתמותה בקדחת עד לאחוז נמוך. לעומת זאת הופיעה הטיילריה באזורים חדשים. 4 מקרי מות בגניגר, מקום שנחשב כנקי מנגע זה — ועד אזור ירושלים הגיעה.

הופעה זו צריכה לשמש אזהרה ולקח עד כמה מחוייבים להקפיד ולדייק באמצעים פרבנטיביים בפני הקדחת ככל האזורים בארץ. בתנאי ארצנו שהתנועה בה גדולה והעברת בהמות והספקה ממקום למקום שכיחה, רבות ההזדמנויות להדבקה ולכן צריכים לעמוד תמיד על המשמר. נקודת הכובד במחקר, המלחמה בקדחת קרצית; המשיכו בה גם בתנאי המלחמה הקשים. על המשך זה יש להודות למסירותו של הפרופ' ש. אדלר ולמחלקה להתישבות של הסוכנות היהודית.

בשל ניתוק הקשרים עם מוסדות המדע באלג'יר, אין עוד אפשרות לחדש מזמן לזמן את החומר שמשתמשים בו לחיסון העגלות, ואין ברירה אלא להשתמש בדם אלג'ירי „ברוניט“ שנשמר בארץ ע"י העברה מעגל לעגל. אגב העברה השפעתו נעשתה יותר חריפה, מה שגרם לאחוז תמותה יותר גבוה מאשר החומר המקורי האלג'ירי. והיו גם מקרים של צרוף בבזיילה לטיילריה. תופעה זו דרשה זהירות וגרמה להאטת החיסון וצמצומו. למרות הקשיים האלה חוסנו בשנת תש"א 603 עגלות בזריקה ראשונה ב„ברוניט“ ו־568 זריקות בגזע ארצישראלי, שהוא המשלים את החיסון ומקיימו לזמן ארוך. התוצאות הטובות של החיסון באזור הנגוע ביותר—אזור עין־חרוד — מעודדות ודורשות את המשך הפעולה הזאת.

כן נתנה האגודה את ידה ליצירת קטל־דיפ מקומי לפי הצעת הפרופ' אדלר, חומר יעיל גם נגד הטפיל *Hyaloma*, המעביר את הטיילריה.

1.10.41—30.9.42. על קדחת הקרצית נמסר בדו"ח זה רק בקטע „המחקר והפעולה למניעת מחלות“: „במשך שנת תש"ב הוזרקו בתשעה משקים בעמק הירדן ובשש־עשר משקים בגוש חרוד ועמק בית־שאן — 550 עגלות נגד טיילריה. 219 מהן הוזרקו גם זריקה שניה בטיילריה ארצישראלי. מחמת הסתבכות של אלוה ומחלות אחרות מתו בשנה זו עקב החיסון 55 ראש, 10% מהעגלות שהוזרקו — אחוז גבוה מהרגיל (בת"ש ובתש"א רק 6% בקירוב), אולם אם נשים לב לכך שבנקודות שהמשיכו בחיסון נגד טיילריה באופן שיטתי ירדה התמותה עד למינימום: באזור חרוד — רק 3 מקרים, בעמק הירדן — 10, מהם 8 במשק שלא המשיך בחיסון, הרי שאפשר להסיק שגם בתמותה של 10 אחוז כדאי לחסן עגלות בעודן קטנות ובלבד שלא תמותנה בהיתן פרות יקרות.

במעבדתו של הפרופ' ש. אדלר הוכנה גם וקצינה לחיסון נגד אנפלומה, מחלת שגרמה הפסדים ניכרים בכמה מקומות — לא כל כך ע"י מות כמו ע"י הפלות, הפסדים בחלב והחלמה ממושכת עם עקרות בתוצאותיה.

ד"ר פרוינד מציין, שבמשך שנת 1942 הוזרק 314 ראש בקר בוקצינה זו, ושום בהמה לא הגיבה באיזה צורה שהיא. מהבהמות המוזרקות חלו באנפלומה 3 פרות, כעבור תשעה חדשים מזמן שהוזרקו, ולמרות ההסתבכויות שלוו את המחלה הבריאו הפרות יפה. רק פרה אחת מהמוזרקות שחלתה באנפלומה לא הבריאה מפני שחלתה גם בצבת מדבקת. אין ספק שרק הודות לזריקות המגן הללו ירדה התמותה והתחלואה באנפלומה עד למספר אפסי במשקים שסבלו ביותר מנגע זה.

בווקצינה זו השתמשו בהצלחה בשעת התפרצות נגע זה בצורה מבהילה בקרית־ענבים. אפשר להגיד בבטחה, שרק הודות להזרקה זו נפסקה המגפה.

הד"ר פרוינד מייעץ להזמין אלפיים זריקות ולחסן נגד אנפלומה בכל המקומות הנגועים בה. לפי נסיונו, ההזרקה עצמה אינה כרוכה בשום סכנה והתוצאות מצויינות.

1.10.42—30.9.43. „מלבד המקרים שנגרמו ע"י בבזיילה שעלו מ־14 ל־38, הרי המקרים בשל סוגי קדחת אחרים עומדים בגבול המספרים של השנה הקודמת. אולם הנדידה של הקדחת מאזור לאזור ראויה לתשומת לב ומחשבה. ישנם אזורים שעוד לפני כמה שנים נחשבו כמעט

לנקיים מטיילריה. מקרי המות מסיבת מחלה זו היו בלתי שכיחים, ובמשך הזמן התפשטה ותהי לגורם-בנזקין, קבוע ומדאיג. לעומת זאת חלה הטבה ניכרת באזורים שנחשבו לנגועים ביותר". בשנה האחרונה הורגש באופן חריף המחסור בקטילדיפ למלחמה בקרציות, אחרי שהמלאי אזל לגמרי. המחלקה הוטרינרית עזרה להשגת חומרים ורשיון ליצירת קטילדיפ "ספרוין", אולם מחירו גדול מאד. הודות להזמנת המחלקה הוטרינרית נתקבל משלוח של "טיקסול" מאנגליה שיספק את התצרוכת לעונה הקרובה".

30.9.44—1.10.43. "דו"ח על מחקר הטיילריה והחיסון בפניה. המחקר בטיילריה ובמיוחד החיסון מתחיל לקבל לאחר שנים של מאמצים מרובים ועבודה מייגעת מסלול רצוי. בשנים האחרונות אנו מתקרבים למטרותינו העקריות — גזע טיילריה לחיסון הנותן אחוז תמותה קטן בשדה. הגזעים במעבדה מצטיינים בפעילותם הקבועה ובמשך הזמן מאבדים את מרבית הטפילים בורם הדם.

אפשר לציין בסיפוק רב, שבמשך השנתיים האחרונות הגענו לתמותה נמוכה מאד לאחר זריקה כפולה. הודות לעזרתם היעילה של רופאי "החקלאית" אנו מוציאים לפועל את החיסון ללא הפסק במשך כל השנה ומצליחים לחסן את רוב העדר עד הקיץ. הבקר הצעיר מקבל זריקה ראשונה בגיל של חודש וכעבור חדשיים בערך הוא מקבל זריקת חיסון שנייה מגזע מקומי יותר חריף — זריקת חיסון המתמדת.

הנסיונות במעבדה והתוצאות בשדה אשרו את יעילות הפעולה וגם שכנעו את העובדים בענף הרפת, כדי כך שהם משתדלים לחסן בהקדם האפשרי. בפעולות בירור, שמירת הגזעים והכנת החומר עברנו לשימוש בעגלים הולנדיים בגיל רך מאזור ירושלים; על ידי כך מוגנים הגזעים מזיהום בטפילי דם אחרים. השימוש בעגלים הולנדיים מאזור ירושלים הוצדק בכל המובנים. בשנה האחרונה יכולנו להתמסר במיוחד לשיטות גידול והחזקת טפילי טיילריה בתרבויות ללא שימוש בעגלים; אפשר לציין תוצאות מעודדות. החיסון באנפלומה נתן כאילו תוצאות רצויות, ללא כל הפרעה בעדר המחוסן מהזריקה, לפי הודעת הרופאים מהאזורים. פעולה זו נפסקה, לא רק בגלל סרובה של המחלקה הוטרינרית הממשלתית לאשרה, אלא גם מחוסר מקום, דיר מסודר ואפשרות של נסיונות כוון זה. צריך לעשות נסיונות במעבדה טרם שאפשר יהיה להוציא משפט סופי על החיסון נגד אנפלומה. חוסנו באנפלומה: משקים באזור חיפה, גבעת ברנר, קרית ענבים ומשקים בודדים בעטרוות אשר סבלו קשה מהמחלה. בדיקות דם ומדידות חום, אשר נעשו, הראו תוצאות שליליות. בבזיילה ברברה הסבה את תשומת לבנו בהופעותיה המיוחדות ונחקרה התפתחותה המיוחדת במרכז העצבים. תופעה זו יכולה לשמש אמצעי דיאגנוסטי בדוק במקרים חשודים. לדעתנו יש לטפל ביתר יעילות בקטילדיפ בשדה המשפיע במיוחד על הקרצית המעי-בירה את הבבזיות והאנפלומה.

טרם קבלנו בכל נסיונות הריפוי תוצאות כלפי הטיילריה, אנפלומה ובבזיילה. תוצאות ריפוי טובות קבלנו בריפוי שחור השתן בחומר חדש Stibamidin. חומר זה נתן תוצאות ריפוי כלפי T. Evansi, בסוסים בידי ד"ר בן-דוד. אפשר להזריק חומר זה מספר פעמים ללא תגובה כל שהיא בבהמה והוא אינו צובע את הבשר".

חתומים: ש. אדלר י. צ'רנומורק.

30.9.45—1.10.44. "ארבעה גורמי נזיקין בקדחת, שאין כמעט אזור נקי ממנה לגמרי,

ורבים חלליה והפסדיה.

בראש המזיקים הולכת הטיילריה. 577 בהמות חלו במחלה זו ומהן מתו 203 ראשים,

שהם 35.2 אחוז. מאנפלטמוזיס מתו 28 בהמות, מפירופלסמוזיס מתו 19 בהמות, מבבזיילה מתו 24. ס"ה מתו בקדחת לארבעת סוגיה 249 בהמות.
לא לחנם גדלה כל כך החרדה להשפעתה של הקדחת על גורל הבקר בארץ ; ביחוד גדולה היתה הדאגה לחבלים הנחשבים לאזורי הקדחת. היה זמן ומומחים נבאו, שהפרה הגזעית לא תצליח להתקיים בעמק הירדן ובגוש חרוד".
1.10.45—30.9.46. „הקדחת ובעיקר הטיילריה ממשיכה לתפוס עמדה ראשונה בין אבות הנזיקין. ל-14% מכלל הפצויים גרמה הטיילריה בלבד.
ביחס למקרי הטיילריה כדאי להעיר :

א. גורם זה הולך ומדירים. היה זמן ודרומה לאזור הגליל, חרוד ועמק בית-שאן היו מקרי הטיילריה נדירים ובודדים עד שלא עוררו כל דאגה. בשנים האחרונות זוה מחלה מדבקת זו דרומה בממדים מדאיגים.

ב. 173 מקרי תמותה היו מסבת טיילריה מהן 65 באזורים שאין החיסון נגד טיילריה נהוג בהם. מפאת המקרים המועטים לא הקפידו ביחס לחיסון נגדה. 69 מקרים נזקפו על חשבון הטיילריה לא כתוצאה מתחלואה טבעית אלא עקב ההזרקה, ז. א. בזמן ההזרקה לשם חיסון ובגיל צעיר. הווי אומר שאגב הדבקה טבעית מתו באזורים הנגועים, שהחיסון נגד טיילריה הונהג בהם, רק 39 בהמות, ורק בודדות מהן חוסנו בשעתן ומאיזו סבה שהיא גברה הטיילריה הטבעית על החיסון או שנשבר בשל מחלה אחרת. ויצויין שבאזורים שבהם ממשיכים בחיסון שנים מספר התחלואה יורדת. באזור חרוד אמנם ישנה עליה בתמותה מסיבת טיילריה: 32 מקרי מות לעומת 15 בתש"ה ו-8 בתש"ד. אבל כולן עגלות שמתו בזמן ההזרקה ; חלק מסיבת הדבקה טבעית בטיילריה מקרציות, שהופיעה בימים הראשונים סמוך אחרי הזריקה, וחלק מסיבת מחלת שלשול או אינפקציה אחרת. מהבקר המבוגר והמחוסן לא מתה בשנה זו אף אחת.

ההערות האמורות מעוררות להרחבת ההזרקה באזורים שבהם גברה הטיילריה ולהקפיד ששתי הזריקות, מברונית והארץ-ישראלית, תצאנה לפועל בעוד העגלות בגילן הצעיר".
1.10.48—30.9.47. (לשנים תש"ז ותש"ח). „מחלות הקדחת לסוגיהן מראות ברובן עליה גדולה: גם אם נניח שבמידה ניכרת גדלה התחלואה בקדחת בשנת תש"ח מחוסר טיפול מתאים עקב המצב של שעת חרום, הרי גדולה הדאגה שמתעוררת לעתידו של ענף גדול הבקר".

בטבלה הבאה סיכמתי את מקרי קדחת הקרצית בבקר כפי שהופיעו בדו"חים השנתיים של „שומרוניה", חברה הדדית לאחריות מקנה בשומרון : —

	30/1929	31/30	32/31	33/32	34/33	35/34	36/35	37/36	38/37	39/38	40/39	41/40	42/41	43/42	44/43	45/44
אנפלטמוזיס	2	3			9	2	2	4								
פירופלסמוזיס	4		6	3	2	(1) 4	10	2	1					1		
טיילריאזיס	89	21	11	11	36	50	16	19			1	2		1		
							(1)	(1)								
בבזייה בוביס		(2)	(1) 2	(3) 4	3		3	(1) 3			1				1	
מחלת הקרציות קלינית					18	22									2	
אלוה מעורב							1					3			1	
ס"ה	97	24	13	19	52	76	43	37	2	1	2	5	5	1	2	4
		(2)	(3)	(3)	(3)	(2)	(2)	(2)								

המספרים בסוגרים מציינים מקרי תמותה, מתוך המספר הכללי של החולים.

הסיכומים לפי „החקלאית“

השנה	סוגי הקדחת											קדחת קרצית			
	בבזיילה צירופי קדחות			תיילריאוזיס			פירופלסמוזיס			אנפלסמוזיס			%	מתו	חלו
	%	מתו	חלו	%	מתו	חלו	%	מתו	חלו	%	מתו	חלו			
1919/20															
1920/21															
1921/22															
1922/23															
1923/24															
1924/25															
1925/26					5	44		6	14		8	64			
1926/27															
1927/28				8	6	75	56.5	9	16	11.6	12	112	13.8	28	203
1928/29				11.5	6	52	37.5	6	16	14	5	37		17	105
1929/30				16.4	9	55	87.5	7	8	30	3	10	26	19	73
1930/31				17.8	47	263	36.3	8	22	10.5	19	180	16	74	465
1931/32				14	35	249	25	5	20	17	10	59	15.2	50	328
1932/33				13.8	63	453	23.5	12	51	6.3	8	127	13.2	83	631
1933/34				12.8	60	467	16.8	9	56	18.3	13	71	13.8	82	594
1934/35				22	62	387	16	13	59	9.5	8	84	15.7	83	530
1935/36				30.5	110	361	12.4	22	178	9.8	11	112	22.1	143	651
1936/37				32	86	268	14.5	21	147	9.5	13	137	21.7	120	552
1937/38				27	80	288	18	40	223	16	22	137	21.9	142	648
1938/39				26.2	68	259	9.5	21	221	11	25	227	16.1	114	707
1939/40				27.1	118	409	12.9	33	254	11.1	35	295	19.4	186	958
1940/41				22.5	111	493	7.5	62	821	12.2	57	467	12.9	230	1781
1941/42	8.9	7	78	27.9	120	430	6	21	347	11.9	39	327	15.8	187	1182
1942/43	יחד עם פירופ.			23.7	140	591	11.6	71	610	12.3	45	364	16.3	256	1565
1943/44	15.4	26	168	34.1	180	527	5.6	30	535	19.9	56	281	19.2	292	1511
1944/45	10.1	37	365	35.2	203	577	4.6	25	544	10	34	340	16.3	299	1826
1945/46	9.1	33	364	40.7	187	459	4.2	21	501	16.3	49	300	17.8	290	1624
1946/47	12.2	77	630	41.4	253	611	5.8	43	743	15.3	57	371	18.2	430	2355
1947/48	11.7	77	659	45.9	331	721	9.8	69	705	25.6	67	263	23.1	549	2348

(סוף)

ד"ר ש. גור